

Svartspett *Dryocopus martius*

Global utbredelse

Svartspetten har en palearktisk utbredelse, fra Skandinavia via Mellom-Europa til Balkan i vest, til Nord-Kina, Mandsjuria og det nordre Japan i øst. Sør for hovedutbredelsen finnes den enkelte steder i berglendt skog, fra Pyrenéer-halvøya til Kaukasus.

Norsk utbredelse og habitatvalg

Arten har sin hovedutbredelse på Østlandet, og videre sørover til Lindesnes. I lavereliggende skogstrakter er utbredelsen sammenhengende, men på grunn av lav dekningsgrad gir kartet et feil bilde av forekomsten, særlig i Hedmark. Det er grunn til å tro at svartspetten hekker i nesten alle ruter, i det minste i søndre halvdel av fylket. Høyere enn ca. 600 moh. ser det imidlertid ut til at arten mangler eller er svært fåtallig.

På Vestlandet er svartspetten registrert i ulike områder opp gjennom vårt århundre. Mye tyder på at arten hekker i lite antall i Rogaland (Carlsson m.fl. 1988). Videre nordover i landsdelen til Møre ser det foreløpig ikke ut til at den klarer å etablere seg fast, selv om sporadiske hekkefunn er gjort i ulike distrikter.

I Trøndelag har svartspetten en svært spredt forekomst. På mindre arealer, slik som i åsområder 150-300 moh. sør for Trondheimsfjorden, er arten temmelig vanlig. Over store områder finnes bare gamle sportegn, som vitner om tidligere tilhold (G. Bangjord pers. medd.). Mot nord hekker arten til Grong. Fra de nordøstre deler finnes ingen kjente observasjoner etter 1970 (P.G. Thingstad pers. medd.).

I Nordland er arten ikke sett etter 1980 (K. A. Meyer pers. medd.). De aktuelle, gamle furuskogområdene i Troms er dårlig undersøkt, men en svært liten bestand synes å forekomme. Hekkefunn er gjort nær grensa Salangen/Bardu i 1972 og 1991 (K.-B. Strann pers. medd.). I Finnmark er svartspetten bare påvist hekkende i Øvre Pasvik, og det er ikke hvert år den sees. Det er mulig at arten også hekker i Karasjok (B. Frantzen pers. medd.).

Svartspetten har tilhold i bar- og blandingsskog, og den finnes også i de små arealer vi har av bøkesskog. Arten er avhengig av en viss tetthet av døende og døde trær eller stubber med forekomst av store, treborende insekter. Videre er tilstrekkelig store reirtrær et viktig element. Villabebyggelse og kulturlandskap kan inngå i leveområdene, og reiret kan godt ligge i åkerkanter eller nær hus.

I et 120 km² stort barskogsområde preget av flatehogst på Varaldskogen i Kongsvinger, Hedmark har Rolstad m.fl. (1992) studert svartspett i 1990-91. Ett av flere interessante resultater så langt er at nærings-søket overveiende foregår i 10-40 år gammel skog. Her finner spettene stokkmaur i små kolonier i de gamle stubbene. Studiene har også vist at intensivt drevne områder helt kan mangle egnede reirtrær. Av 23 territorielle par oppga 4 hekkingen sannsynligvis på grunn av dette.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Grove bestandsanslag fra de aktuelle fylkene tyder på at det finnes 2000-4000 par svartspett her i landet.

Studieområdet på Varaldskogen hadde våren 1991 23 territorielle par og i tillegg en flytende bestand på 17 individer dominert av hanner (Rolstad m.fl. 1992). Både takseringer og følging av par med radiosendere, ga avrundet en tetthet på ett par pr. 5 km² skog. Med ca. 40.000 km² produktiv skog fra Hedmark/Oppland til Aust-Agder, og i gjennomsnitt det halve av nevnte tetthet, gir dette 4000 hekkende par i hovedutbredelsesområdet.

Mens flere av de andre spettene har avtatt i antall de siste tiår, synes svartspetten å ha klart seg uventet bra. I de fleste fylker er inntrykket at bestanden har holdt seg tilnærmet stabil. Rundt Oslofjorden synes tørke og barkbilleangrep å ha bedret næringsforholdene en periode fra ca. 1975, slik at antallet da var noe høyere (G. Hansen pers. medd.).

Resultater fra Varaldskogen så langt kan tolkes i retning av at bestanden i dette intensivt drevne skogområdet ikke produserer nok unger til å opprettholde bestanden. Men om høsten og vinteren vandrer ungfugler inn, lokket av god tilgang på vinterføde og overnattingshull. Dersom denne teorien er riktig, er det svartspettpar i andre områder med større andel gammelskog, med få og store stokkmaurkolonier, som står for den nødvendige ekstra ungeproduksjon.

Hekkebiologi

Reirhullet hakkes ut fra slutten av mars, og egglegging skjer rundt midten av april. Etter bare 12 dagers ruging klekkes de 3-6 eggene, og ungene klatrer ut av reiret ca. 4 uker gamle. I Sør-Hedmark er dette registrert så tidlig som 18. mai, og den 5. juni er nesten alle reir forlatt.

Svartspetten er en nøkkelart i skogens fuglesamfunn. For flere arter er de gamle hullene viktigste reirplass. På Varaldskogen er det registrert 157 fullt ut-hakkede hull, og de ble brukt av 10 fuglearter og 3 pattedyrarter til overnatting og yngling i 1990-91.

Trekkforhold

Spredningen av ungfugler skjer i juli-september. Studiene på Varaldskogen viser at hannene etablerte seg maksimum 7 km unna reiret, mens hunnene flyttet mer enn 15-20 km. Bestandsforflytninger som har preg av invasjon forekommer en sjelden gang.

Jon Bekken

Svartspett *Dryocopus martius*

- 285 ● Konstatert hekking
- 104 ● Sannsynlig hekking
- 225 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

